

"Hør engang, min søn" sagde djævelen og lagde sin hånd på mit hoved....

Bog anmeldelse af Jens Estrup

Med dette citat af E.A. Poe indleder spanieren Fernando Savater sin bog: Tanker fra en kannibal. Bogen handler om etik, og er skrevet til et barn - hans søn. Det er imidlertid ikke det, som er det interessante. Det interessante er, at mens man læser den taler den til barnet i os selv. Det barn, som oprindeligt havde en naturlig evne til at skelne mellem ondt og godt - men som på grund af skyldfølelse, skuffelser, trods og nu usikkerhed, er kommet på afveje. Bogen henvender sig til børn i alderen 8 - 80 år. At henvende sig til et barn er åbenbart kommet på mode igen. Jostein Gaarders populære "Sofies Verden" var ligeledes skrevet til et barn. Begge er de en renaissance af bl.a. Jean-Jaques Rousseau's Emile.

Bogen er et lille raffineret mesterværk. Med sit nutidige sprog og pædagogik, er bogen godt formidlet. Sproget er, på trods af det tunge emne, let læst. Det gør, at læseren koncentrerer sig om indholdet i stedet for at hænge fast i formen. Pædagogisk er de citater forfatteren benytter gengivet i deres fulde længe, efter hvert kapitel.

Forsøget med bogen går ud på, at gøre sønnen (og os andre) opmærksomme på, hvor vigtigt det er, at stille spørgsmålene: Hvad er det gode liv? Hvordan opnår jeg det? Resultatet derimod er op til læseren.

Bogen går lige på og hårdt. Med reference til J.P. Sartre spilles der ud med: "Vi er dømt til at være frie". Et provokerende citat, der hurtigt aktiverer lærelysten. Meningen er ikke, som det ellers er kommet på mode inden for alternativ filosofi, at give grønt lys for mennesker, der ønsker at leve deres egoisme ud. Der er heller ikke tale om, at vi i vores frihed, selv er ansvarlige for de ting der sker. Derimod skal frihed forstås derhen, at vi frie til at forholde os til de hændelser, vi kommer ud for. Det fører over i diskussionen, om hvorvidt og i hvilket omfang vi bør tillægge andre mennesker, ydre og indre omstændigheder skyld for vores ufrihed. Her gør F. Savater et kunstgreb. På forfriskende facon illustrerer han, hvordan planter og dyr er forudbestemt til at følge de rammer, der er givet af omstændighederne og arten. Planter og dyr følger deres natur. En plante tænker ikke på at flytte et andet sted hen. Et dyr tænker ikke på at være noget andet end det er. Planter og dyr kan ikke vælge, at leve anderledes end de gør. De serverer ikke.

Mennesker derimod er først og fremmest kultur. Kultur er ikke fastlagt engang for alle. Derimod forandres kulturen af den frihed og omskiftelighed, der følger med hvert enkelt menneskes handlinger.

Kultur er sprog. Sprog danner meninger. Meninger danner liv. Den altafgørende indflydelse fra andre menneskers meninger og værdier, er som kannibaler - de æder os op. Tvinger os til at finde ud af, hvad vi vil med vores liv.

F. Savater illustrerer de konflikter, der opstår mellem ordrer, lyster og vaner med en hidtil savnet ide rigdom inden for genren af etisk litteratur. Bogen gennemgående tese er, at mennesket lever i kraft af dets relationer til andre mennesker. Det alene betinger om det enkelte menneske får et godt liv eller ej. Derfor er bogen en formaning om, at tilsidesætte en kortsigtet egoisme, der betragter andre mennesker som midler, som vi instrumentelt kan udnytte for at opnå et mål. Derimod skal mennesker betragtes som mål i sig selv. Kun andre mennesker kan

give os det, der gør livet værd at leve. Kort sagt. Vi er afhængige af vores relationer til andre mennesker.

Det er bogens intention at vise, at vi ikke gennem forkerte handlinger formår at undslippe den snare, der er udlagt af samvittigheden. Derfor kan vi ikke behandle mennesker, som om de var ting. Samvittigheden har det som løggen - på en uheldig måde binder den os til de andre. Så for at livet ikke skal blive: "Helvede det er de andre" (et andet citat af Sartre) er det af stor vigtighed, at man jo før jo bedre, lærer at forstå at, hvad vi gør mod andre falder tilbage på os selv. Vi er selv de andre. Vi kan ikke løbe fra samvittigheden. Derfor bør vi følge den.

Men med samvittighed, følger skyld i samme åndedrag. Skyld er ikke ligefrem den instans i tilværelsen, der betinger den største livsudfoldelse.

I stedet for at føle skyld, opfordres vi til at føle glæde. Glæden er det, som det gælder om at fremme, både for den enkelte og i vores relationer til andre. Hvis ikke hvert enkelt menneske lever i overensstemmelse med, hvad der bringer ham eller hende glæde, hvordan kan vi så glæde andre?

Bogen gør et stort nummer ud af at forklare, hvad dannelse, omsorg, kærlighed betyder for glæden i vores liv. Forfatteren skaber en kobling, som sætter lighedstegn mellem det at følge glæden, og det at opnå det gode liv. Bogen diskuterer mange aspekter af den langsigtede glæde, for at imødegå den glæde, der opnås på baggrund af kortsigtet udnyttelse af andre. Forfatteren slår to fluer ihjel med ét smæk. For det første bliver glæden til selve meningen med vores liv. For det andet slipper mennesket af med sin skyldfølelse.

Skyld er ofte en følelse, vi prøver at sone ved at underlægge os de andre. Derved lever mange et ulevet liv, hvor man glemmer sig selv. Det er det som bogen gerne vil vende på hovedet. F. Savater foretager derfor en væsentlig sondring mellem etik og politik. Etik handler om det enkelte menneskes liv og handlinger (F. Savater vender sig mod enhver generalisering af mennesker). Poli(e)tik derimod handler om mennesker i flertal. Men hvis ikke det enkelte menneske med respekt for dets selvstændighed får mulighed for at udfolde sig og føle glæde, hvorfor så forvente at flertallet kan blive lykkeligt?

Alt i alt forsøger bogen på rationel vis at begrunde, hvordan og ikke mindst, hvorfor vi bør leve vores liv. Gud bliver ikke inddraget. Det gør døden derimod. På forskellig måde indkredser forfatteren, hvordan døden iklæder sig menneskers livssyn. Først er der "de levende døde" - mange lever hen i ubemærket ud fra devisen om, at da vi alligevel snart skal dø, nytter det ikke at ville leve. Derefter er der dem, hvis lyst slår dem ihjel, fordi de tilintetgør deres menneskelighed: en straf forklædt som lyst, som døden har sat op.

Gennem kontrasten af yderpunkter bliver læseren gradvist ledt frem til den gyldne middevej. Bogen er et eksistentialetisk trompetskrald til at tage livet i sin egne hænder. Den største og sværeste etiske forpligtelse vi har - som menneske.

Fernando Savater. Tanker fra en kannibal
Forlaget Forum A-S.
København.1993